

2013 год – год благополучия и процветания

**ГАРМОНИЧНО РАЗВИТОЕ ПОКОЛЕНИЕ –
УСЛОВИЕ СТАБИЛЬНОГО РАЗВИТИЯ,
БЛАГОПОЛУЧИЯ И
ПРОЦВЕТАНИЯ ОБЩЕСТВА**

МИНИСТЕРСТВО НАРОДНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН

**УЗБЕКСКИЙ НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ
ПЕДАГОГИЧЕСКИХ НАУК ИМЕНИ Т.Н.КАРЫ-НИЯЗИ**

2013 год – год благополучия и процветания

**ГАРМОНИЧНО РАЗВИТОЕ ПОКОЛЕНИЕ –
УСЛОВИЕ СТАБИЛЬНОГО РАЗВИТИЯ,
БЛАГОПОЛУЧИЯ И ПРОЦВЕТАНИЯ ОБЩЕСТВА**

Сборник научно-методических статей

11

**Под общей редакцией доктора педагогических наук,
профессора Р.Х.Джураева**

Ташкент-2013

Лекин маънавий таҳдид, ёшлар тарбиясини бузишга йўналтирилган ҳаракатларга қарши кураш жамият олдига турган энг муҳим вазифа эканлигини сир эмас. Президентимиз бу масалага тўхталиб ўтар экан: “Бугунги замонда мафкура полигонлари ядро полигонларидан ҳам кўпроқ кучга эга.

Бу масаланинг кишини доимо огоҳ бўлишига ундовчи томони шундаки агар ҳарбий, иқтисодий, сиёсий таъйик бўлса, буни сезиш, кўриш, олдини олиш мумкин, аммо мафкуравий таъйикни, унинг таъсири ва оқибатларини тезда илғаб етиш ниҳоятда кийин” [1, 113], – деб таъкидлаган эди.

Дарҳақиқат, бугунги глобаллашув замонида, ёшлар тарбиясига салбий таъсир кўрсатувчи маълумотларни эркин олиш имконини берувчи техника тараккиёти даврида ёшларни миллий қадриятларга содик, юксак ахлоқли Ватанига, халқига, оиласига фидойи шахс этиб тарбиялаш доимо сергаклигини талаб этади.

Албатта, халқимизда асрлар давомида шаклланиб, сийкал топган, даврлар синовидан ўтган таълим-тарбия мезонлари бор. Ушбу мезонлар эса ўн наватига жамиятда муайян қадриятлар, ахлоқий нормалар қарор топишини олиб келади [2, 34]. Лекин, бу мезонлар ҳам доимо янгилашиб, тўлдириб боришга муҳтож. Бу жараёнда, албатта, аёллар етакчи ўрин тутади.

Бугунги кунда Республикамызда мактабгача тарбия, ўрта мактаб, академик лицей ва касб-хунар коллежларида ёшларга таълим-тарбия бераётган фидойи педагогларнинг қўлчилигини аёллар ташкил этиши ҳам ёшлар тарбиясида аёлларнинг нечоғлик катта ўрин тутишини кўрсатади.

Янги замонавий тараққиёт, тезкор ахборот алмашинуви даврда келажагимиз ворислари бўлган ёшларимизни зарарли ва ёт ғоялар таъсирига тушиб қолмайдиган мустахкам иродали, иймонли ва ўз дунёқарашига эга бўлган кучли шахслар этиб тарбиялаш оиладан, аёлларимиздан бошланади.

Ўзбекистонда ёшлар тарбиясига, оилага эътибор давлат сиёсати даражасига кўтарилган. Бунинг исботи сифатида мустақиллик даврида Ўзбекистонда ҳар бир йилга рамзий ном бериш бошланган: 1998 йилни “Ойил йили” деб, 2010 йилни – “Баркамол авлод” йили, 2012 йилни – “Мустахкам

онда” йили, 2013 йилни – “Обод турмуш” йили деб эълон қилинганини келтириб ўтиш мумкин.

Умуман олганда, барча инсонларнинг, хусусан, инсониятнинг барча буюк нахсларининг биринчи тарбиячилари аёллар бўлган, чунки айнан оналар қизангларида борлик ҳақидаги илк тушунчаларни шакллантиради, унинг унлигини англашига кўмаклашади [3, 9]. Шу сабабли ҳам биз аёлларни биринчи устоз деб аташга, улуғлашга тўла ҳақлимиз.

Адабиётлар

1. Каримов И.А. Юксак маънавият – енгилмас куч. – Тошкент: Маънавият, 2008.
2. Гидденс Э. Социология. – Москва: АСТ, 2001.
3. Короленко Ц.К. Рль женщины: от прошлого к настоящему. – Москва, 2009.

ТАЛАБАЛАРДА МУОМАЛА МАДАНИЯТИНИ ШАКЛЛАНТИРИШНИНГ ПЕДАГОГИК МУАММОЛАРИ

М.О.Комилова, ТТА катта ўқитувчиси

Муомала одоби ўз табиати, моҳиятига кўра ижтимоий ҳодисадир. Ижтимоий қонуниятлар педагогик жараёндаги муомала одобида намоён бўлади. Педагогик одоб жамиятида қабул қилинган маънавий, умуминсоний ва миллий ахлоқий қадриятларига асосланган.

Муомала одоби киши амал қилиш лозим бўлган ахлоқий қоидалар билан шахс уларни қай даражада қабул қилиши ўртасидаги шахсий ва ижтимоий минфаатлар орасидаги белгиланишларга асосланади. Муомала муносабатлари киши ўз ҳулки ва фаолиятида ахлоқий тамойиллар, қоидалар, талаблар, инъаналарга, урф-одатларга қай даражада амал қилинаётганига қараб баҳоланади. Педагогик жараёнда содир бўладиган муомала одобида тарбиячининг ахлоқий маданияти, тарбияланганлик даражаси акс этади, фаолиятида намоён бўлади.

Педагогик жараённинг ўзида ҳам фаолиятнинг турли соҳаларида муомала муносабатлари мавжуддир. Масалан, ўқув ишлари соҳасида, жамоат

топширикларини бажаришда, дам олиш пайтларидаги муомала, шунингдек педагогнинг Ватанга, халққа бўлган муносабати ўзига хос хусусиятига эга. Унинг моҳияти шундан иборатки, агар педагогнинг муомала муносабати ўзга профессионал вазифасини, бурчини бажариш жараёнида содир бўлса, жамият ўқитувчининг ва педагогик касбнинг ижтимоий мавқеини, унга маълум бир ҳуқуқ ва ваколатлар берилганлигини назарда тутлади.

Педагогик жараёнда педагог ахлоқий муносабатларнинг субъекти ҳисобланади. У педагогик жараёнинг асосий кишиси – фигураси сифатида талабалар билан муомалада бўлади. Педагогик муомала одоби тизимини педагог асосий сиймо ҳисобланади. Демак, педагогик муомала одоби, у алоқ қиладиган одамлар, муассасалар билан ўз профессионал вазифасини бажарётганда содир бўладиган ахлоқий муносабатлар мажмуидир.

Муомала одоби – педагогнинг ахлоқий онги, ахлоқий эҳтиёжлари ш ахлоқий йўналишлари, сўзи билан ишининг бирлик даражасидир. Хуллас педагогнинг фаол ҳаётий нуқтаи-назари намоён бўлади.

Олий таълим тизими талабаларига педагогик муомала маданиятини ўргатишда унга доир асосий тушунчаларни бериб бориш кўзда тутилади.

Жумладан, бўлгуси мутахассисларда асрлар оша аждоқларимиздан бизга мерос бўлиб келаятган қўйдаги инсоний ғазилатларни шакллантириш асосини вазифа қилиб белгиланади:

* ватанпарварлик, халқпарварлик, инсонпарварлик, меҳнатсеварлик, эл ҳурмат ва садоқат, халқ қайғуси ва қувончига ҳамдам ва ҳамдардлик, кинди кони тўқилган жойга садоқат, чин қўшничилик муносабати;

* авлод-аждоқларни унутмаслик. Уларнинг ҳақларига дуода бўлиш;

* оилага садоқат, диёнатли ва виждонли бўлиш;

* болажонлик, кичик ёшдагиларга меҳрибонлик, катта ёшдагиларни ҳурмат, ота-онага ва устозга ҳурмат. Уларга ғамхўрлик;

* мардлик, камтарлик, адолатлилик. Ростгўйлик, яхшиликка интилиш. Имонли ва эътиқодли бўлиш, ўз касбини севиш, ижодкорлик, гўзалликни

тушуниши ва уни сева билиш, тил ва дил бирлиги, сўз ва иш бирлиги, ширинзабонлик.

Бундай хулқ-одоб ғазилатларини педагогик таълимнинг қуйидаги босқичларида шакллантириб бериш кўзда тутилади. Педагогика тарихи ва назарий қисмини ўрганиш жараёнида, педагогик амалий машғулотлар жараёнида, махсус машғулотлар жараёнида. Бизнинг тадқиқотларимиз ҳалқимизнинг миллий маданий анъаналари, удувларини, улуғ сиймоларнинг педагогик фикрларини ижодий ўрганиш асосида бўлгуси мутахассисларнинг ўқиши, меҳнати, ўзаро муносабатлари ва умуман ҳаётий ғазилатларининг ҳар бир соҳасида уларни хулқ-одоб, хатти-ҳаракат қондаларига амал қиладиган ва шу билан бирга педагогик ғазилатига қулай бўладиган инсонлар қилиб тарбиялашни кўзда тутлади.

Олий таълим тизими педагоглари муомала маданиятини талабаларга шннгдириш методларидан ҳам хабардор бўлиш зарур. *Улар қуйидагилардир:*

1. Онгли шакллантириш методлари: суҳбат, ҳикоя, маъруза.

2. Болалар ғазилатини ташкил қилиш ва ижтимоий хулқ тажрибасини таркиб топтириш, талаб, топширик, жамоатчилик фикри, тарбиявий вазият ҳосил қилиш.

3. Ғазилат ва хулқ мотивларини рағбатлантириш методлари: рағбатлантириш, жазолаш.

Юқорида кўрсатилганлар умумий методлари бўлиб, муомала маданиятини шакллантиришнинг ўзига хос услублари мавжуддир. Бу, аввало, мустақил Ўзбекистонда инсонпарвар – демократик жамият қуриш, жамиятни таълим-тарбия жараёнини инсонпарварлаштириш ва демократлаштириш методологиясидан келиб чиқади.

Умуминсоний муомала маданиятидан педагогик маданияти ўзига хос хусусиятлари билан фарқ қилади. Педагогнинг муомала маданияти профессионаллиги, таълим-тарбиявий қудрати билан ажралиб туради. Ҳозирги даврда тарбияда миллийлик ва умуминсонийликнинг уйғунлиги, миллий кадрлардаги, кишилар ўртасидаги муомала ғазилатлари: самимийлик,

меҳрибонлик, меҳмондустлик, ватанпарварлик, инсонпарварлик, қатталарни сота-онани ҳурмат қилиш кабилар билан бир қаторда бошқа халқларнинг инсоний фазилатларга эътиқод, ижобий ҳислатларни ўзлаштириш доғд муаммодир. Шундан келиб чиқиб оила тарбиясининг устуворлиги, тарбия диний имон-эътиқоддан фойдаланиш, маҳаллаларнинг ролини ошириш алоҳид ўрин тутди.

Адабиётлар

1. Мунавваров А.А. Педагогика. – Тошкент: Ўқитувчи, 1996.
2. Исмоилов А.Э. Халқ педагогика: Қозоғистон ва Ўрта Осиё педагогларининг фикрлари. – Москва: Педагогика, 1998.
3. Миллий мустақиллик ғоялари: асосий тушунчалари ва тамойиллари Тошкент: Ўзбекистон, 2001.

ЎҚУВЧИЛАР МАЪНАВИЯТИНИ МИЛЛИЙ ҚАДРИЯТЛАР ВОСИТАСИДА ТАКОМИЛЛАШТИРИШ

А.Зияев, Х.Мамажонов, М.Мелиқўзиева,
Қўкон ДПШ тадқиқотчилари

Маълумки, таълим соҳасида олиб борилаётган ислохотлар, Ўзбекистон Республикаси “Таълим тўғрисида”ги қонун ва “Қадрлар тайёрлаш миллий дастури”нинг қабул қилиниши бугунги кунда ёш авлод олдига муҳим мақсад вазифаларни қўймоқда. Бугунги ёшларимиз ҳар томонлама билим солоҳиятли, тафаккур доираси кенг, ўз ишининг ижодқори, ўз Ватанининг жонқуяри бўлиши, мустақил Ўзбекистонимизнинг тараққиётида муҳим аҳамият касб этади. Ёшларни илм-фаннинг энг сўнгги ютуқларидан тўлиқ хабардор этган ҳолда, уларга ўз миллий тарихимизни, қадриятларимизни, маънавий меросимизни тўлиқ ўрганишлари ҳамда эгаллашларига имконият яратиб беришимиз лозим. Шу орқали ёшларимизнинг касбий маданиятини, ҳуқуқий онг ва тафаккурини ҳам шакллантирган бўламиз.

Халқимизнинг асрлар оша яшаб келаётган анъаналари, урф-одаглари, тили ва руҳи негизда бунёд этилган миллий мустақиллик мафқураси умуминсоний қадриятлар билан мустаҳкам уйғунлашган ҳолда келажакка ишонч туйғусини

қавмлар қалби ва онгига етказиш, уларни Ваганга мухаббат, инсонпарварлик руҳини тарбиялаш, ҳалолликни, мардлик ва сабр-бардодонликни, адолат туғусини, билим ва маърифатга интилишни тарбиялаш йўлида хизмат қилмоғи лозим [1]. Улуғ бобокалонларимиз – Шарқ донишмандлари ўз асарларида ёшларнинг маданияти, таълим-тарбиясига қатта эътибор билан қараганлар. Улар касб-хунар таълимга таълим ва тарбиянинг зарурий таркибий қисми сифатида ёндашганлар ва уни жисмоний, ақлий ҳамда ахлоқий тарбия билан бирга олиб борилиши зарурлигини таъкидлашган.

Юртбошимиз Имом Каримов ўзининг “Янгича фикрлаш ва ишлаш давр талаби” асарида таъкидлаганидек: “Халқнинг маънавияти ва маданияти, унинг касбий тарихи ва ўзига хослиги қайта тикланаётганлиги жамиятимизни янгилаш ва тараққий эттириш йўлидан муваффақиятли равишда олға олиштиришда хал қилувчи, таъбир жоиз бўлса, белгилувчи аҳамиятга эгадир” [2]. Ўқувчиларнинг касбий маданиятини шакллантиришда миллий қадриятлар, урф-одадларимизнинг таъсирчанлик кучи ниҳоятда қатта. Миллий қадриятлар мазмунан миллатнинг ғоялари, қарашлари, эътиқодлари, маънавий турмуш тарзи, орзу-истаклари, келажак мақсадларини ифода этади. Улар ижтимоий онгнинг муҳим шакллари сифатида ўқувчиларнинг онги, ҳулки, хатти-ҳаракатларида фаолиятларига таъсир этади ва ўқув жараёнида, дарсдан ташқари тарбиявий жараёнларда ўзининг қимматини оширишни таъминлайди.

Маълумки, Шарқ маънавий маданиятининг турли жиҳатлари уйғониш даврида жуда ривожланган бўлиб, бу даврда яшаб ижод қилган Мухаммад ал-Хоразмий, Абу Наср Форобий, Абу Али ибн Сино, Абу Райхон Беруний, Алишер Навоий, Мирзо Улуғбек, Захриддин Мухаммад Бобур ва бошқа қўллаб мутафаккирларнинг ижодлари педагогик тафаккур тараққиётида, инсоннинг маънавий-ахлоқий қамолатида, умумбашарий маънавий қадриятлар юксалишида муҳим ўрин тутди. Улар шарқона одоб-ахлоқ талаблари асосида қомил инсон, адолатли жамият ва давлатни шакллантиришнинг маънавий асосини яратишга муваффақ бўлганлар [5].

Rock – rocken – das Rocken

Rap – rapen – das Rappen

Hip – Hop – hiphorpen – das Hiphorpen

Mix – mixen – das Mixen.

Литература

1. Молодёжная культура // Молодёжь и проблемы современной художественной культуры: Сборник научных трудов. – Л., 1990. – С. 8-9.
2. Duden Deutsches Universalwoerterbuch. 3. vollig neue bearb. Und erw. Aufl. Mannheim; Leipzig; Wien; Zurich: Duden-Verlag, 1996.

СОДЕРЖАНИЕ

Вместо введения. Формирование личности – на современный уровень.....	8
Мухамедова З.Р. Формирование гармонично развитой личности в процессе преподавания курса «Национальная идея».....	21
Темирова С.В. Влияние духовных ценностей на формирование политического сознания.....	24
Мардонов Ш.К., Ходжаев Б.Х. Олий таълимда педагоглар кадрлар тизими.....	28
Махмасобинова Ю. Глобализация шароитида ёшларда миллий кадрлар ва ахлокий қарашларни шакллантиришда хотин-қизларнинг ўрни.....	33
Комилова М.О. Талабаларда муоммалар маданиятини шакллантиришнинг педагогик муаммолари.....	35
Зияев А., Мамажонова Х., Мелиқўзиёва М. Ўқувчилар маънавиятини миллий кадрлар воситасида такомиллаштириш.....	38
Султонов Ш., Мелиқўзиёва М. Педагогик маданиятни маънавий ўстириш.....	42
Камалова К.Ф. Профессиональная и социально-культурная коммуникация личности.....	48
Джабборова Л.У. Экономические инновации в жизни молодёжи.....	52
Андрянова В.И., Лагай Е.А., Давлатова М.М. Критерии инновационности современного учебно-воспитательного процесса и их реализация в альтернативных учебниках русского языка для школ с узбекским и другими языками обучения.....	55
Андрянова В.И., Лагай Е.А., Давлатова М.М. Основные факторы формирования и развития творческих способностей у обучающихся.....	74
Андрянова В.И., Лагай Е.А., Давлатова М.М. Личностно-ориентированное обучение и воспитание: базовые принципы и их реализация в учебно-воспитательном процессе.....	95
Бахромова К. Хорију тилни о'қитишга қўйилган талаблар.....	116
Абдуллаев А.Р. Английский язык как объект перевода.....	120
Жалилова С.Р., Жумаева Г.А. Компьютер-компьютерлаштирилган тизим асосида чет тилни ўргатиш.....	127
Жалилова С.Р., Исаева У.Н. Чет тил ўқитувчиларининг ижтимоий-маданий салоҳиятини ривожлантириш.....	130
Sharipova N.E. Lingvomadaniyatshunoslik – tilda madaniyatning aks etishini asoslaydigan fan.....	134
Ахмедова М.Р. Teaching the writers how to edit their text using several steps.....	136
Зиядуллаев И.О. Семантическая структура глаголов в предложении (на материале немецкого языка).....	141
Тиманова Р.В. Сравнительный анализ особенностей структуры американских и английских деловых писем.....	144
Мингазитдинова Н.Ш. Парцелляция как элемент экспрессивного синтаксиса.....	150